

BEFEJEZETT-E A MŰLT?

MIT TEGYÜNK A SÍRÓ GYEREKKEL – AVAGY MIT TANULHATNAK A MODERN TÁRSADALMAK A HAGYOMÁNYOSAKTÓL?

Jared Diamond: A világ tegnapig. Mit tanulhatunk a régi társadalmaktól? (The World Until Yesterday: What Can We Learn from Traditional Societies?) Ford. Vassy Zoltán. Typotex, Bp., 2013. 424 old., 5200 Ft (Viking Adult, 2012. 512 old., \$ 36. Democracy. A Journal of Ideas, 28. szám (2013. tavasz)

Az 1991 óta kiadott könyveinek nagy hatású triójával (*A harmadik csimpánz felemelkedése és bukása*. Typotex, Bp., 2002.; *Háborúk, járványok, technikák*. Typotex, Bp., 2000.; *Összeomlás*. Typotex, Bp., 2007.) Jared Diamond a társadalomtudományok központi témáiban, például a különböző történelmi társadalmak sikerének és bukásának gyökereit firtató vizsgálódások terén alakította a nagyközönség ismereteit csakúgy, mint a tudományos kutatást. Akár elfogadjuk elméleteit, akár nem, annyi vitathatatlan, hogy a munkáiban alkalmazott szempontok a társadalomtudományt komolyan gazdagították. Sokak figyelmét irányította rá ismét a társadalmak hosszú távú dinamikájának kérdéseire, amikor mélyen gyökerező történelmi folyamatokba ágyazta bele a modern egyenlőtlenségeket és struktúrákat. Új empirikus kutatási pályákon indította útnak a társadalomtudósokat, akik immár az ő ösztönzését követve kódolják az újkőkorszak forradalmára, a prehistorikus növény- és állatfajok eloszlására és az archaikus államok kialakulására vonatkozó adathalmazokat, hogy kiderüljön, hogyan korrelálnak mindezen tényezők az újkori gazdasági növekedéssel.

Egy efféle teljesítmény után azt hihetnénk, az élete nyolcadik évtizedében járó tudós elégedetten ül babéraján, és egy kicsit sütkérezik a dicsőség fényében. Pedig ahogy: figyelemre méltó új könyvében újabb lendületet

vesz, új kérdéseket vizsgál, hogy már megint gondoljunk újra olyasmiről, amiről azt hittük, ismerjük és értjük.

Diamond régebbi munkái, különösen a *Háborúk, járványok, technikák* (*Guns, Germs, and Steel*), arról szóltak, hogyan jöttek létre a modern társadalmak, közülük egyesek mitől gazdagodtak meg és lettek technológiai téren fejlettebbek, hogyan hajhatták uralmuk alá a többieket. Az *Összeomlásban* ennél is tovább ment, és azt vizsgálta, mitől indultak némely történelmi társadalmak hanyatlásnak, ami végül összeomlásukhoz vezetett. Mindkét könyv arról szólt, mitől sikeres vagy kudarcos egy társadalom. Új könyvében egy lépéssel messzebbre vizsgálódik: áttekinti az emberi történelem egész menetét – főleg néprajzi és antropológiai szemszögből, és azt állítja, hogy fontos dolgokat tanulhatunk meg mindegyik társadalom etnográfiai vagy történelmi tanulmányozásából, akár sikeresek voltak, akár kudarcot vallottak.

Nagy nyomatékkal szögezi le, hogy egy társadalom attól még, hogy gazdagabb és technológiailag fejlettebb, egyáltalán nem „jobb”, mint egy másik. A történelem folyamán nagyon sokféleképp szerveződtek társadalmak, s *A világ tegnapig* alapötlete az, hogy a társadalmi szerveződés e halatlan változatosságának lencséjén át vizsgálja meg a modern világ mellett és ellen szóló érveket, s értékei a nyugati társadalmat, különösen az Egyesült Államok társadalmát strukturáló intézményeket és társadalmi normákat. Értékelésre Diamond szerint azért van szükség, mert nem egy társadalom bizonyos dimenziókban a miénknél jobban szervezett lehetett. Ha tanulhatunk tőlük, a magunk életét tehetjük jobbá.

Lévén elkötelezett környezetvédő, Diamond hasonló gondolatokat fejtegetett már korábban is – főleg az *Összeomlásban*, amikor azt mérlegelte, a mai társadalmakban milyen következményekkel jár a globális felmelegedés és a környezet pusztítása. Ám most más oldalról és jóval árnyaltabban közelíti meg ezt a kérdést. *A világ tegnapig* első részeiben azokról a kérdésekről szól, amelyekkel a társadalmak szembekerültek: a viták elsimitásáról, a gyermeknevelésről, az

öregségről, a vallási szokásokról, az étrendről, a nyelvről, a barátság természetéről. Mindegyik esetében szembeállítja a modern nyugati társadalmak szokásait azokkal a szokásokkal, amelyeket a különböző „hagyományos társadalmakban” főleg az antropológusok figyeltek meg az elmúlt száz évben, illetve amelyek egy részét maga is első kézből tanulmányozta.

Nem ír a hagyományos társadalmak összes típusáról, főképp azokra a társadalmakra és törzsekre összpontosít, amelyeket a néhai Elman Service kulturális antropológiai taxonómiájában vadászó-gyűjtögetőnek nevezett. Service taxonómiáját Diamond az első fejezetben ismerteti. Hogy miért épp ezek, a modern világtól legtávolabb álló társadalmak kerültek a középpontba, az nem derül ki igazán. Viszont abból, amit róluk ír, megtudjuk, hogy még ezen az egyetlen keresztmetszeten belül is óriási a változatosság a gyakorlatok és a társadalmi normák terén. Az áttekintésből nemcsak Diamond erudíciójára vetül fény; nagyszerűen hasznosítja benne több mint 50 éven át végzett új-guineai terepmunkájának tapasztalatait is. Igaz, hogy a madarakat kutatta, de szemmel láthatóan igencsak figyelt az emberekre is. Mint minden könyvében, a szerző saját életéhez kötődő emberi történetek itt is magukkal ragadják az olvasót.

Diamond nem arról próbál meggyőzni bennünket, hogy egy bizonyos társadalomtípus minden vonatkozásban jobb egy másiknál, hanem azt kérdezi, nem veszítettünk-e el valamit a modernitáshoz vezető utunkon. Vegyük például azt, hogyan bánunk a síró gyerekekkel. A nyugati társadalmakban az az elv érvényesül, hogy ne kényeztessük el a síró gyereket, hagyjuk inkább, hogy maga „tegye magát túl rajta”. Sok hagyományos társadalomban viszont épp az ellenkezője szokás: ölbe veszik, babusgatják a gyereket, ha sír. Hogy melyik az optimális reakció, azt Diamond nem mondja meg, hiszen a válasz nyilván attól függ, milyen kritériumokat választunk. Ám nagyon hatásosan használja az antropológiai tapasztalatokat arra, hogy elgondolkodtasson saját társadalmunk normáin s azon, jobbá tehetők-e.

Diamond nem éri be azzal, hogy adott-ságként kezelje a társadalmi struktúrák feltárt változatosságát, sőt könyve akkor a legérdekesebb, amikor provokatív és eredeti tételeket állít fel a változatok magyarázatára – ugyanúgy, mint korábbi műveiben. Mitől van az például, hogy egyes társadalmakban semmiféle megütközést nem kelt a gyerekek elfenekelése, másokban viszont annál inkább? Elgondolkodtató válasza e kérdésre az, hogy mindez összefügg azzal, hogy az adott társadalomban milyen típusú gazdasági tevékenységeknek tulajdonítanak jelentőséget. Tapasztalati tény, hogy a vadászó-gyűjtögető társadalmakban kevésbé hajlanak a gyermekek megfenyítésére, mint a földművelő vagy pásztortársadalmakban. Diamond szerint azért, mert a megátalkodottan rossz kölyök a vadászó-gyűjtögető társadalomban csak magának árthat, egy földművelő vagy pásztortársadalomban viszont sokkal nagyobb kárt okozhat, például ha hagyja, hogy kiszökjön a tehén vagy a kecske. A potenciálisan nagyobb költségek szigorúbb büntetéseket vonnak maguk után.

A viták elsimítása is érdekes példát szolgáltat arra, hogyan térnek el szisztematikusan a hagyományos társadalmak szokásai a mienkétől. Diamond bemutat egy új-guineai esetet, amikor egy sofőr véletlenül elütött egy gyereket. Bemutatja, hogy a halált követően az erőfeszítések arra irányultak, hogy helyreállítsák a kapcsolatokat azon emberek és családok között, amelyeket ez a baleset elszakított vagy eltávolíthatott egymástól. A modern világban ezzel szemben az a fontos, hogy megállapítsuk, ki viselkedett helytelenül, kinek volt vagy nem volt igaza, s hogyan lehet kikövetelni a jogos kárpótlást vagy a vonatkozó törvényes büntetést. (Új-Guineában is fontos annak tisztázása, mi a helyes és mi a helytelen, de nem ez áll mindenekfelett.) Diamond itt elmagyarázza, hogy a viták elsimításának modern rendszerei egészen más elveken alapulnak, mint azok, amelyek a hagyományos társadalmakban tipikusan szerepet játszanak. Célja nem az, hogy valamely rendszert egészében egy másiknál magasabb rendűnek nyilvánítsa, hanem hogy jelezze: a hagyományos felfogás egyik eleme,

a kapcsolatok helyreállítása nagyon kívánatos lehet pszichológiai szempontból, és jól működne még egy modern társadalomban is, amelynek életét az államhatalom, az anonimitás, valamint a társadalmi és földrajzi mobilitás határozza meg.

Persze a Diamond könyvében leírt hagyományos társadalmakban nem volt állam, tehát büntetőjog sem, ha egyszer nem volt állami törvény, amelyet megsérthettek volna. Ebből aztán rögtön adódik a kérdés, hogyhogya a világ némely részén van állam, másutt meg nincs. E ponton Diamond ahhoz a magyarázattípushoz folyamodik, amelyet legjobban a *Háborúk, járványok, technikák*ban dolgozott ki: ott alakultak ki korábban és erőteljesebben államok, ahol először tértek át a földművelésre, mert szerencséjükre volt elegendő házasítható állat- és növényfaj.

Az érv megismétlése a jelen kontextusban nem igazán kielégítő. Hiszen már a *Háborúk, járványok, technikák* epilógusában maga gyengítette ezt a magyarázatot, amikor elfogadta Eric Jones gazdaságtörténésznek a *The European Miracle* című, klasszikus művében kifejtett hipotézisét, hogy az európai gazdaság azért fejlődött gyorsabban a kínainál, mert Európa államok sokaságára tagolódo szerkezete ösztönözte a versengést és a technológiai megújulást. A *Háborúk, járványok, technikák* hipotézisének alkalmazása – jöllehet, leegyszerűsített változatban – ráadásul azért is problematikus itt, mert abban a könyvben a kora újkor (tehát a XVI. század) előtti fejlemények és kontinensek közötti egyenlőtlenség volt a téma, a modern társadalmak közötti egyenlőtlenség viszont nem a kontinensek közötti egyenlőtlenség függvényében alakul. Az a gazdag sokféleség, amelyet Diamond bemutat, bizonyos földrajzi területekre korlátozódik, s ráadásul ugyanazon a földrészen belül figyelhető meg. Például az egyik vadászó-gyűjtögető csoport, amellyel sokat példálózik, a kelet-bolíviai sziriono törzs. Velük kapcsolatban nem hozza ugyan elő a *Háborúk, járványok, technikák* elméletét, amely szerint gazdaságuk és intézményeik sajátossága természeti környezetüknek s mezőgazdasági potenciáljának tudható

be. Csakhogy a sziriono törzs valójában (mint Charles Mann *1491: New Revelations of the Americas Before Columbus* című könyvéből tudjuk) egy olyan prekolumbiánus társadalom hatalmas, régészeti feltáratlan romjai fölött telepedett meg, amely csatornák és töltések hálózatát építette ki, és lakossága árkokkal és sáncokkal körülvett városokban élt – vagyis sokkal fejlettebb volt, mint a területet ma benépesítő szirionók. Azaz ugyanabban az ökológiai fülkében egyaránt létrejöhetnek államok és élhetnek vadászó-gyűjtögető népek. Ami azt illeti, Diamond most sem, de korábbi könyveiben sem ad magyarázatot arra, miért éppen Anglia (illetve később: Nagy-Britannia) állt az élen a XV. században a modern állam kialakítása, majd pedig a későbbi évszázadok intézményi és ipari áttörései terén, s nem Dánia, Moldova vagy Spanyolország, amelyek pedig nagyon hasonló ökológiai fülkékben jöttek létre?

A Diamond által választott elméleti keretet a társadalmi szerveződésben bekövetkező nagyobb változások is feszegetik, ami jól kivehető a hagyományos társadalmak dinamikai gazdagságáról nyújtott leírásából. Lehet, hogy bizonyos földrajzi tényezőknek volt meghatározó szerepük az államfejlődés korai szakaszában (ami lehetséges, ám a *Why Nations Fail* című munkánk¹ fényében nagyon valószínűtlen). Ám miféle magyarázatunk van az olyan, nagy léptékű mintázatokra, amilyeneket például Kína története mutat: a XV. században uralkodik a technológia és a gazdasági fejlődés terén, majd öt évszázadon át tartóan elmaradott mind a gazdasága, mind a társadalmi, hogy azután meteoriként íveljen felfelé az elmúlt harminc évben? Minden ésszerű kínai gazdaság- és társadalomtörténetben az ország társadalmi szervezetének és intézményeinek változásait kell e látványos hullámvás legfontosabb tényezőjeként számba venni.

Az *Összeomlásban* Diamond kitágította ezt az elméleti keretet, ami-

¹ ■ Daron Acemoglu – James A. Robinson: *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Business, New York, 2012.

² ■ Jared Diamond: What Makes Countries Rich or Poor? *New York Review of Books*, 2012. június 7.

kor azzal érvelt, hogy a társadalmak akkor is szétesnek, ha „a közlegelők tragédiájának” csapdájába esnek, mivel tagjaik képtelenek együttműködni. Ez a felismerés nyilvánvalóan több, általa tárgyalt esetre is alkalmazható, mint amilyenek az új-guineai magasföldön élő dani nép különböző frakcióinak végtelen konfliktusai, vagy a nuerek között, illetve a nuerek és a dinkák közötti összetűzések Dél-Szudánban. Az efféle konfliktusok és feloldásuk többnyire hatástalan módosítai – a hagyományos jogintézményekre támaszkodva, amelyek ún. leopárdbőrös törzsfőnökök közvetítésével próbálják elsimítani a vitákat – egészen biztosan ártottak e társadalmak társadalmi és gazdasági fejlődésének, aminek viszonylagos szegénységük és gazdasági elmaradottságuk köszönhető. A nuerek problémái és képtelenségük arra, hogy valamiféle állammá egyesüljenek, különösen jól példázák a közlegelők tragédiáját. S ezek a gondok nemcsak történeti vagy normatív szemszögből érdekesek, hiszen a hagyományos társadalmak struktúralódása a modern világ egy jó részét is árnyékba borítja: a nuerek földjétől keletre fekvő Szomáliának, illetve a világ legújabb államának, Dél-Szudánnak ezekkel a problémákkal kell megküzdenie az elkövetkező évtizedekben.

Ám Diamond hallgat arról, miért tudják sok helyütt elkerülni a közlegelők tragédiáját, másutt meg nem. Elképzelhető, hogy nem is a földrajzi tényezők, hanem a társadalmi szerveződés és az intézmények különbözőségének tudható be e társadalmak eltérő gazdasági és társadalmi evolúciója? Nem lehetséges, hogy éppen ezek az intézményi különbségek fogják alakítani ezekben az országokban nemcsak az állam és a gazdaság, hanem a törvények, a szokások és a családstruktúrák jövőbeni fejlődését?

Diamond jó okkal óvakodik az efféle magyarázatoktól, még ha szinte követelik is őket az árnyalatgazdag leírások. Mint a *Why Nations Fail* című könyvünkről a *New York Review of Books*-ban közölt bírálatában² is kifejtette, nem kielégítőnek, lényegében „véletlenszerűnek” tekinti azokat a társadalmi szerveződésbeli és intézményi különbségeket, amelyeket nem lehet

többé-kevésbé determinisztikusan a földrajzi tényezőkre visszavezetni.

Bizonyos értelemben ez igaz is: ha valaki tízezer évvel ezelőtt szemügyre veszi a világot, nem jósolhatta volna meg, hol fognak bekövetkezni az intézményi és a technológiai forradalmak, melyek lesznek a világ technológiailag és gazdaságilag fejlettebb részei. 1492-ben ki láthatta volna előre, hogy az Egyesült Államokban az életszínvonal tízszer olyan magas lesz, mint Guatemalában, amely meghódításakor az államalakulás és a technológiai újítások sokkal hosszabb időre visszanyúló történetét tudhatta maga mögött? Ám ez akkor sem igazolja, hogy a társadalomtudományt a földrajz rabszolgájává tegyük. Ha ugyanis igaz, hogy az intézményi különbségek a múltbeli gyakorlatok és konfliktusok eredményeként alakulnak ki, és saját dinamikájuknak megfelelően fejlődnek tovább, továbbá a társadalom minden vonatkozását mélyrehatóan alakító tényezőnek tekinthetők, akkor fontos, hogy nyomatékosan foglalkozunk velük, és számot adjunk róluk. Sőt ha a földrajzi tényezőket kiiktatjuk, az intézményi dinamika akkor is vizsgálható tudományosan (amint ezt *Why Nations Fail* című könyvünkben bizonyítani próbáltuk), ha a kontingenciának, az innovációnak és a kreativitásnak meghatározó szerepet szánunk az intézmények magyarázatában.

A *világ tegnapig* pontosan a társadalmi szerveződés és az intézmények minőségi különbségeit helyezi nagytó alá, sőt olykor még a mennyiségi különbsőségeket is, és Diamond mindenkinél jobban el tudja magyarázni, miért számítanak ezek a különbségek. Az intézmények sokféleségének tárgyalását tovább gazdagíthatta volna, ha egy kifejtettebb pozitív magyarázó elmélettel párosul, vagy legalább annak belátásával, hogy ilyen elméletre szükség van. Ez végső soron a társadalomtudományok vesztesége, mivel a rejtély, amelyet Diamond maga exponál, nem más, mint az a kérdés, hogy mitől van a hasonló társadalmak körén belül ekkora variációgazdagság az intézmények, a társadalmi szerveződés, a társadalmi normák és a kimenetek terén, és miért tűnt el annyi potenciálisan kívánatos intézmény,

szervezet és norma a hagyományosból a modern világba való átmenetünk során.

Végül is, ha igazán nem merészkedik is át ezekre a területekre, Diamond számos tanulsággal szolgál arról, mit tanulhatnánk el a hagyományos társadalmak gyakorlataiból, ami valószínűleg változást hoz abban, miként gondolkodunk akár ezekről a társadalmakról, akár a magunkról. Sikeresül elgondolkodtatnia bennünket arról, vajon nem tudnánk-e jobban nevelni a gyerekeinket, emberségesebben bánni az öregekkel, egészségesebben élni vagy jobban reagálni a vitákra. Meggyőzően érvel amellett, hogy őrizzük meg a világ nyelvi sokféleségét, és vállaljuk a „konstruktív paranoiát”, ami azt jelenti, hogy nagyobb figyelmet szentelünk a mindennapi élet kockázatainak. Noha sok vita lesz még ezekről az érvekről és arról, milyen tudományos bizonyítékokra van szükség a megítélésükhöz, ahhoz nem fér kétség, hogy Diamondnak ismét sikerült kijelölnie az egyik olyan kérdést, amelyről az elkövetkező években vitatkozni fogunk.

DARON ACEMOGLU
JAMES A. ROBINSON

Wessely Anna fordítása

MEGDŐLT SZELLEMEK

Bene Éva: Megdőlt az életfa. Kairosz Kiadó, Győr, 2006. 244 old., 2800 Ft

Emlékszünk még, amikor a szakértők elmondásából „kirajzolódott a kimondhatatlan” (ti. a „cigánybűnözés” profilja), vagy ahogy egy egyetemi jegyzet állított fel összefüggést a „roma kultúra” sajátosságai és a mentális betegségek között, netán arra, milyen összefüggés áll fenn a származás és a nemzetbiztonsági kockázat között, vagy hogy etnikai vonalon kell elindulni, ha azt vizsgáljuk, mely embertársaink állatok, akik „ne legyenek”. Az utóbbi időben nagyobb visszhangot keltett, de nem az utóbbi időben elszaporodott rasszista megnyilatkozások újult erővel mutatták meg, milyen felelőssége van a nyilvános megszólalónak. Fokozottan igaz ez az írásos megjelenésre, és ugyanígy súlyosbító körülmény, ha egy szer-

ző a szakmai hitelességét latba vetve, saját tudományterületére támaszkodva érvel álláspontja mellett, különösen, ha értékelését nem véleményként közli, és bevallott célja csupán a leírás, tehát az objektivitás leplét ölti magára. Egy elrettentő példa ismertetése következik, amely abból a szempontból is tanulságos, hogy milyen formában, közegben jelenhet meg egy töről metszett rasszista elmélet és szerzője – és ez mit mutat az ország mentálhigiénés állapotáról.

Igényes kivitelű (modern benyomás) borítóval, 2006-os kiadás. A hátsó borítón Duray Miklós ajánlása megelőlegezi, hogy „számunkra” a XX. század szörnyűségeiből az elszakított magyarság elnyomása a „legkegyetlenebb és legfájóbb”, és jelzi: amikor még geológusnak tanult, nem gondolta volna, hogy rendszertani tanulmányait „humán” területen is ilyen jól lehet alkalmazni. A szerző – aki szerepelt már a *Barikád* című kiadvány címlapján is –, Bene Éva főorvos. Ahogy a *Magyar Hírlap* egy másik Bene-könyvről szóló bemutatása fogalmaz, „a főorvos asszony [...] több évtizedes közvetlen tapasztalatmennyiség birtokában”¹ elemez.

Kezdjük a könyv alcímével: „*Indirekt népirtás.*” Megidézve a XX. század szörnyűségei. (Irodalomjegyzékben Lovas István: *Népirtások a XX. században.* Szintén Kairosz.) Nem csigázom tovább a feszültséget, a könyv kiindulópontja a 2004. december 5-ei népszavazás egyik kérdésére, a határon túli magyarok honosítására, a szerző (és oly sokak) értelmezésében a nemzet egységére mondott nem. (Duray ajánlója mint ha ennek kapcsán a hazai jobboldalt lépéskényszerbe hozó MVSZ ármányára utalna, amikor „*aljas módon kikényszerített*” népszavazásról beszél.) Az origótól elindulva összefoglalását kapjuk annak, hogyan roppantják meg a magyar nemzetre törő erők a magyarság életfáját. A kötet hagyományos hazai gondolatokat talál biológiai nyelvezettel, és – ennyiben illeszkedve a magyar nemzetről gondolkodás egy fontos hagyományába – nagy nemzethalált körvonalaz.

Első lépésben a nemzet fogalmát teszi természettől rendelt, a populáció biológiai fogalmához köthető kategóriává, majd tézisszerűen bemutatja, milyen indokokkal kell úgy éreznünk, hogy a létünket számos rontás, külső és belső ellenség fenyegeti. (Mintha a bibói „ne

félj” szöges ellentétét olvassánk.) Mivel ebből a kiindulási pontból minden lényeges kérdés „biztonsági” dimenzióban jelenik meg, a valódi párbeszéd, főleg népek, nemzetek között, szinte elképzelhetetlen.

Az elméleti váz lényeges eleme a népirtás, amelynek fogalmát a szerző a használhatatlanságig tágítja. Népirtásnak tűnik minden, ami nagyobb számosságot érint, akár Magyarország második világháborús veszteségei is – beleértve a fronton életüket vesztett katonákat!² A példákat viszont az egyetemesség igénye nélkül sorolja a szerző. Miközben az emblematicusnak tekintett – és a modern szabályozásra döntő hatást gyakorló – hitleri „végző megoldás” nem kap helyet (sem az 1948-as népirtás egyezmény,³ sem a második világháború veszteségeinek ismertetésekor), a népirtásoknak történelmi távlatot biztosító bevezetésben az Öszövétség tanúsága szerint Izrael által „kiirtott népek” sorakoznak, többször, hosszasan; a későbbi korok eltűnt népeit az etruszok, az arám[ia], az indiánok, a hunok, az avarok és a besenyők képviselik az áttekintésben.⁴

Van itt indirekt népirtás is (talán a közvetett megkülönböztetés, az indirekt diszkrimináció mintájára), amelyet „a hatalmon lévő kisebbség” követ el a többséggel szemben. A szerzővel együtt mi se kételkedünk: a magyar népességfogyás hátterében egy ilyen szörnyű bűntény áll. Fogynak Európában, fogynak Izrael népessége – főleg persze „fogynak a magyarok”; a könyv maga is hivatkozik Fekete Gyulára –, már-már nehezen tudjuk elképzelni azt a mindenütt „hatalmon lévő kisebbséget”, amely ennyi ország gerincét roppantja ketté, és szípolozza a legkülönbözőbb országok lakóit. (Találgassanak, hogy a könyvben ennek kapcsán Európáról, Izraelről vagy Magyarországról van-e szó.)

A fogalmi tisztázás szerint az indirekt népirtás azon eljárásokat foglalja magába, amelyekkel a „népesség biológiai életeréje hatásosan gyengíthető, a népszaporulat népességfogyássá változtatható”. Bár a definíció a szándékról semmit sem árul el (szemben a népirtás nemzetközi jogi fogalmával), a meghatározás ismertetésének végén ez áll: „Az indirekt népirtás [sic!] sátáni tervszerűség szerint valósul meg.” Nem untatnám az olvasót azzal, milyen módszerekkel

irtják a népet indirekt: szegénység és egyenlőtlenség van, az egészségügy helyett a bankok kapják a milliárdokat, a tévé sem „erkölcsnemesítő” (33. old.) filmeket közvetít, hát most min csodálkozunk. (Ne feledjük, 2006-ot írunk.)

Mindezek után némiképp bizonytalanok vagyunk, hogy az „indirekt” jelző egyfajta felmentést jelent-e, hiszen nem célzott hatásról van szó, vagy csak újabb „sátáni tervszerűséggel” van-e dolgunk. Ahogy a *Magyar Nemzet* egy emlékeztető (?) publicisztikájából megtudhatjuk, a Bajnai-kormány családpolitikája is belefér az ENSZ népirtás-definíciójába.⁵

További fogalmi kapaszkodóért a könyv szerzőjével készült, a Református Félórán elhangzott interjúhoz⁶ fordulhatunk: „A direkt népirtás nyílt, véres és idegenkezdő folyamat. Az indirekt népirtás ezzel szemben álcázott, vértelen és önkezdő. Az indirekt népirtás nem más, mint a népességfogyás szándékos kikényszerítése.” A „szándékos” jelző súlyos felelősséget jelöl, lényegében a jog által ismert népirtásra enged következtetni, míg az „önkezdő” azt takarhatja, hogy az elkövető és az áldozat nem válik el egymástól. Később azonban megtudjuk, hogy ez „egy rendszer”, mint ahogy „a mozaikdarabkákból összeáll a mozaik”, az egészségügyet is érintő megszorítások és a népirtás között egyértelmű az összefüggés. A „könyv nem más,

1 ■ Domonkos László: Várólistán az életfa. *Magyar Hírlap Online* 2008. március 28. http://www2.magyarhirlap.hu/ahogy_tetszik/varolistan_az_eletfa.html

2 ■ Lásd a népirtásról szóló történelmi áttekintésben a magyar adatokat a 25. oldalon.

3 ■ Holott ismert, hogy a holokauszt fontos szerepet játszott a népirtásfogalom nemzetközi jogi intézménnyé válásában.

4 ■ Mintha a napiparancsot Julius Caesar gall háborúról szóló munkájával cserélték volna el, lásd Daniel Katz: *Amikor a nagyapám átsíelt Finnországba.* Európa, Bp., 1979.

5 ■ „Nem árt rögzíteni, hogy az ENSZ nem csupán a brutális fizikai megsemmisítést tartja népirtásnak, genocídiumnak, hanem minden olyan cselekedetet, amely arra irányul, hogy egy nemzet vagy egy népcsoport részben vagy egészen kipusztuljon a saját szülőföldjén. Tágabb értelemben tehát az a családpolitika is genocídiumhoz vezethet, amely megakadályozza – akár brutális megszorító intézkedések segítségével – a születéseket.” Torkos Matild: Egy magyar New Yorkban. *Magyar Nemzet*, 2009. szeptember 24. http://mno.hu/vezercikk/egy_magyar_new_yorkban-297810

6 ■ Az interjú leírata elérhető online: Vörös Virág interjúja Bene Évával. „Te benned bíztunk eleitől fogva...” *Református Félóra*, 2009. május 13. <http://www.tebennedbiztunk.hu/?m=38>

mint ennek bizonyítása”. Lássuk akkor, hogy halad ez a bizonyítás.

A könyv erkölcsi és szakmai csúcса (mélypontja) az I. rész – „Az indirekt népszerűsítés módszerei” – 5. fejezete: „Az etnikai tisztaság csökkentése.” Ha valaki szeretné tisztán olvasni, hogy milyen ihlettség munkálta a könyv mögött, ezt a tíz oldalt fussa át. Talál itt olyan, a maga vegytisztaságában csak történelmi munkákból – és „jobb könyvesboltokban” pult alól árult nemzetnemesítő kötetekből – ismert gondolatokat, mint hogy azt mondja: „A Szentírás tanúsítja, hogy Isten mindig népekben, nemzetekben gondolkodott.” (50. old.) A bibliai vonalat folytatva továbbá: „Az etnikai tisztaság megőrzése tehát Isten parancsa a népek védelmében.” (Uo.) A könyv egészén végigfutó mutatóvonal ez, ti. hogy ószövetségi tanításokat – melyeket jó keresztény csak az Újszövetség fényében olvas –, szóval az idézett tanításokat, amelyek a zsidó népre vonatkoznak, „tágon értelmezett Izrael-ellenességgel” alkalmazza „a magyarságra”.

Amint a középkorban a filozófia a teológia szolgálóleánya volt, a könyvben a bibliai idézetek, a „teológiai” érvek az etnonacionalizmus szolgálóleányaként szerepelnek. Sajnos a még mindig hatályos magyar fordításban a teremtéstörténet szerint férfinak és nőnek teremtette, nem magyarnak és nem-magyarnak, esetleg zsidónak és nem-zsidónak... A szerző „tudományos meghatározása” szerint a nemzet „az azonos történelem biológiai szelekciója által kiválasztott egyedek összessége” (uo.).

Bizonyos értelemben ószövetségi (szabálykövető) zsidóvá kell lennünk nyilván, hogy tisztaságunk megőrizsük. De ez a bizonyos értelem nem etnikai ám! KSH-adatokból tudjuk meg, mennyi a nem magyar, aki mégis hazánkban él, és a szerzővel együtt követjük a hígulás fokait. Azt a tudvalévő adatot persze nem olvassuk, hogy a (népességfogyást csak részben pótló) bevándorlás jó részét épp (határon túli) nemzetársaink teszik ki, ehelyett: „A beszívás egyre jelentősebb méreteket ölt. [...] 1990 és 2002 között [...] durván 70 000 fő – ezek között 42 ezer román állampolgár – nyert magyar állampolgárságot. [Igy lesz a magyarból román.] A bevándorlók között döntően a környező országok lakói szerepelnek, de szép számmal akadnak amerikai, ázsiai, afrikai és isme-

retlen eredetű bevándorlók is. Az etnikai heterogenitás fokozódása nem vitatható.” (56–57. old.) Kivéve persze, ha nem fogadjuk el az előfeltevést, miszerint az ismertett bevándorlásokat megelőzően etnikailag homogén volt valaha a magyarországi társadalom. Az érvelésben logikusan következnek a cigányok és a zsidók:

„A hazai cigányság szaporodása többszörösen meghaladja a magyarokét. [...] A bűnöző cigányok esetén nem »üldözött, szegény, lenézett cigányokról«, nem rasszizmusról és »megélhetési bűnözésről« kellene beszélni, hanem arról, hogy az adott személyek bűnözők!” (57. old.) A fejezet cigányságot érintő egyetlen bekezdése kizárólag a szaporodó deviancia bűnkörében mozog.

„És a zsidóság?” (Uo.) (És a biciklisták?) Németh László-idézetből tudjuk meg, hogy a „szellemi túlsúlyba” kerülő „jövevények” – megannyi méltatlanul feledett szakzó! – miatt jöttek 1918–19 „éretlen forradalmi”. Továbbá a „zsidóság megszállta mindazt, ami egy modern államot modernné tesz, s miután munkaadója lett a munkásságnak és irodalmunknak, forradalmi szervezeteivel elsöpörte mindazt, ami az országban még ellenállt neki” (uo.). A témához érve a szerző láthatóan elemében van, a következő három oldalt szó szerint lehetne idézni, hogy meggyőzzük a kételkedőket, itt bizony semmilyen szembenézés nem történt, ez a velünk élő anti- (és antiszemita) világ. Álljon itt néhány szemelvény (kulcsszavaink: zsidó, idegen, beáramlás, egészséges, nép és nemzet): „A zsidó bevándorlás jelenleg is tart, de akik már régebben élnek hazánkban, ők beolvadtak volna? Ők azonosak volnának velünk, vagy szeparálódó, bizonyos foglalkozási ágakba tömörülő, magyarul beszélő idegenek? Ha pedig mások, azaz közöttünk élő idegenek, milyen alapon követelnek a befogadókól önmegtagadó toleranciát, a többséggel szemben megkülönböztetett jogokat és előnyöket, pozitív diszkriminációt? Ha pedig a »másság« elfogadása olyannyira kötelező, Izraelben ők miért nem fogadják be palesztin testvéreiket? Számukra miért probléma az etnikai heterogenitás?” (58. old.)

A népből-nemzetben gondolkodó a heterogenitást csak homogén tömbből építve tudja elképzelni, a sza-

bad identitásválasztás elve pedig nyilván ócska liberális trükk: „Hazánkban a zsidóság pontos számarányát nem ismerjük; bár sokan magyarnak vallják magukat, alapjában véve azonban elkülönülő, etnikailag eltérő, növekvő, hatalomra törő populációt alkotnak. Németh László találóan jellemzi a zsidóság és a befogadó magyar népesség viszonyát: »A zsidó érzékenység, mint végtelen háló futja be az országot, ha egy helyen megütik, az egész hálózat csörög, reszket, vonaglik. Aki ennek a hálóznak az ura, annak hatalmas eszköz van a kezében, hogy sérelmeit megboszoszulja.«” (Uo.) (Talán itt érdemes felidézni Duray Miklós ajánló sorait vagy azt, hogy a szerző eszméinek a Református Félóra is helyet adott.)

Bene Éva számos további munka mellett részt vett a Püski Kiadó gondozásában megjelent *Magyar nemzetstratégia* című kiadvány elkészítésében is. Az itt bemutatott mű is tartalmaz a döntéshozók számára megfontolandó bölcsességeket: „Minden egészséges állam saját jól felfogott érdekében védekezik a migráció, az idegen etnikumok korlátlan beáramlása ellen. Ezzel szemben mi Szent István óta kötelezően befogadjuk és nagy számban letelepedni is engedjük a világ minden részéből hozzánk érkező vendégeket!” (59. old.) Ugye, még egy szent és magyar is tévedhet, nyilván félreértette a keresztény tanítást, esetleg az ósmagyar hagyományokat, másként nem tette volna ki ilyen ezredéves veszélynek a népét. Válaszoljunk erre egy Bőjte Csaba-idézetrel, a Lelkiismeret 88 csoport meghívására válaszul írt levélből: „Az én eszményképem azok az Árpádházi [sic!] királyok, akik befogadtak, integráltak, akik merték megvágni magukat, hogy vérszerződéseket kössenek, még olyanokkal is, akikkel talán azelőtt csatákat vívtak. Hiszek abban a Magyarországon, amelyik befogadta szeretettel a besenyőket, a kunokat, s bennünket, székelyeket is. Hiszek abban, hogy Isten selejtet, szemetet sem a magyar népből, sem más népből nem teremt. [...] Mélységes szomorúsággal tölt el, hogy az utolsó évszázadokban nagyon sokszor népünk a kirekesztés, a dezintegráció útjára lépett. Nagyon szomorú, mert a gonosz Lélek azt akarja, hogy egymásra acsarkodva, egymástól félve megosszuk nemzetünket,

kirekesszük egymást a szeretetünkben. Meg vagyok győződve, hogy aki kirekeszt, az magát is szegényebbé teszi, és győzelmének egyedüli győztese a Sátán. Jézus mindannyiunkat meghívott az Ő országába.”⁷ Lehet, hogy „az Ő országába” igen, de hozzánk ki hívta például a kínaiakat? Őket egyébként a könyv név szerint említi, az általános bevándorlásellenes hangulatkeltés (ami nyilván ránk fér) keretében: „A kábítószerek és leánykereskedők, pénzváltók és más söpredék elősdi »más-ságát« miéért kell elviselnünk?” (59. old.) Rabok tovább nem leszünk! – zúgjuk együtt. „Viseljük el, sőt önként támogassuk etnikai fellazításunkat? A nyuszi ajánlja fel a lakását önként a rókának?” (Uo.) Az állathasonlat talán további idézetek nélkül is érthetővé teszi a könyv bevándorlással kapcsolatos mondanóját. Annak örülhetünk, hogy mindezt az 56-os magyar menekülteket befogadó államok nem tudták, és a vörösök elől menekülőket nem kezelték rókának.

Bezzeg az USA! Az etnikai homogenitás fellegvára! „Az Amerikai Egyesült Államok meglehetősen szigorú feltételekkel ad beutazási engedélyt”, hiszen az „idegenek betelepülése, az etnikai heterogenitás meggyengíti a társadalom ellenálló-képességét. Minél jelentékenyebb arányú a bevándorlás, az idegen elemek beépülése, annál inkább jelentkeznek a feszültséget okozó etnikai, vallási, ideológiai, gazdasági, kulturális és politikai különbségek [...]. A német-török incidensek, a romániai magyar pogromok, a franciaországi zavargások, a délvidéki magyarverések, zaklatások ékesen bizonyítják az etnikai heterogenitás ellentéteket szülő, destabilizáló hatását. Európa számára most kezd világossá válni, hogy a másság elfogadásának megtévesztő propagandája csapdává változott.” (59–60. old.) Amit a szerző nagyvonalúan kihagy a logikai láncból, az önmaga, vagyis hogy az etnikai heterogenitás és a konfliktus közötti kapcsolatot az általa képviselthez hasonló ordas eszmék teremtik meg. Ezt a hidat építi munkásságával. Nem világos, hogy mi a könyv üzenete azok számára, akik etnikailag heterogén településen élnek, munkahelyen dolgoznak stb., azon kívül, hogy fülükbe ülteti a gondolatot: ez így nincs rendjén; hol az erőt adó etnikai tisztaság? Szörnyű gondolatok ezek, és a történelemből ismert

eseményekből hosszú lista írható össze alátámasztásukra.

A szerző hivatkozik arra, hogy az USA-ban és Kanadában naponta énekelik a himnuszt, mégsem vádolja őket senki nacionalizmussal. Illetve „ki merészelné...” vádolni őket (108. old.). Viszszakérdeznék: a szerző által behatóan elemzett etnikai tisztaság mint a nemzet lényege, éltető ereje és természetes állapota hol merül fel ezen nemzetek identitásában? Valóban Kanada a jó példa? Az Obamat újraválasztó USA is lemaradni látszik a szerző által vizionált homogenitási-versenyben.

A nemzetelvű eszmék központi eleme, a föld sem marad említetlenül: „A szülőföld szent, melynek egyetlen rögéről sem szabad lemondani, egyetlen négyzetcentiméterét sem szabad átengedni” (150. old.) – állítja a szerző, minden bizonnyal azt követően, hogy átaludta a balkáni háborúk legutóbbi, véres szakaszát. „Ha a föld Isten kalapja, Magyarország a bokréta rajta», és ezt a bokrétát sokan irigylik tőlünk. Alapvetően ennek a bokrétának a megszerzése és birtoklása az oka a magyarság indirekt népiirtásának.” (151. old.) Ez a talpalatnyi föld tehát az eredő. Továbbá: „A fenyegetettség és a félelem [...] olyan reakciót vált ki, amely legyőzi a fajfenntartást.” (128. old.) Pedig mi mást kapunk ebből a könyvből? A sok információ elbizonytalanít, utat tévesztünk, a reménytelenség lesz úrrá rajtunk, elmulasztottuk a Délvidék visszaszerzésének lehetőségét(?) (150. old.). Talán itt már átcsap olyan területre, amely szigorúan vett tudományos munkásságán kívül esik, de bőven kapunk okítást biológiából is: „A fajok olyan populációkat alkotnak, melyekre az öröklődést meghatározó gének bizonyos azonossága jellemző. Ezek a genetikai különbségek az egyes nemzetek között nemcsak külső jelekben nyilvánulnak meg, hanem élettani és pszichológiai területen is; a nemzeti sajátosságokban bizonyos faji vonások is felfedezhetők.” „A nemzeti jellemvonások bizonyos mértékben az egyénben is megjelölhetők, de [...] nem abban a tiszta formában, miként az egész nemzetre jellemző.” (188. old.)

Aztán: „A történelem és a tapasztalat bizonyítja, hogy az élővilágra vonatkozó törvények a népek, nemzetek között is érvényesülnek, tehát a biológiai törvényszerűségek a népek együttélésére

is alkalmazhatók.” (202. old.) Így lehet a népek együttélése „mutualizmus” (kölcönösen hasznos), „kommenzalizmus” (egyik félnek hasznos, másiknak közömbös) és „parazitizmus” (egyik félnek hasznos, másiknak hátrányos). Jön az immunológia, a védelmi reakciók: minden, ami előkészíthet egy olyan politikát, ahol az emberek sejtek, a nemzetek emberek, és mindent a túlélés határoz meg. Egymás rovására folyik a küzdelem.

A biológiai eszmefuttatás kiterjed más kérdésekre is: „A szomszédos országokban, ahol a magyarság őshonos volt” – írja a szerző, más népek „őshonosságáról” persze nem ejtve szót. Hazánkban paraziták vannak, akik ráadásul a pozitív diszkrimináció előnyeit élvezik. Nem késik a kórkép: autoimmun a magyar betegsége, fel sem ismeri, hogy ki kellene vetnie beteg szervezetéből a parazita elemeket.⁸ Vajon a határon túli magyarság ugyanígy parazita a román, szlovák, szerb, ukrán „nemzet-államokban”? Hasznos gondolatkíséret valamennyi hangsúlyos állítást és levezetést behelyettesíteni a környező népek neveivel, és fejben újrarájtszani a XX. századot. Mint a Bourbonok: nem tanulunk.

Irodalmi képek egész sorát kapjuk a(z) egyénhez hasonló tulajdonságokkal felruházott) nemzetről, ám ami a romantikus világképben és irodalmi leírásokban elfogadható, egy természettudományos nyelvezetű munkában, a XXI. században már felelőtlen. Nemzetkarakterológia most. Különösen félelmetessé pedig az teszi, hogy a legtöbb politikai értékelés nem csak a szélsőségek fogalmi eszköztárához illeszkedik.

A „magyar nem sírhatta el a bánatát” – írja a szerző, és ez a könyv sem tesz erre kísérletet: adatokból, az állatvilágból vett hasonlatokból rajzolt háttérre írja nagy, fekete betűit, végképp deprimálva a rádöbbenőket.

A könyv telis-tele van bibliai idézetekkel, alátámasztandó az ordas mondanivalót, feltűnő azonban, hogy túlnyomórészt ószövetségi idézetekkel találkozunk. A választás találó: egy megváltásra váró szemléletet tükröz a mű, amely a „parazitizmus”, a „nemzetrontás” és hasonló fogalmak bűvkörétől vár szabadulásra. Addig azonban természettudományos igénnyel fellépve magyaráz politikát, erkölcsöt, életet,

és nevel a régiókban hagyományos – etnonemzeti, biológiai felhangokkal terhelt felfogásra. Előkészítvén újabb egymásra rontásokat, hiszen rontó ez a könyv, harcra és köldöknéző nyelvezettel, magába sűrít mindent, ami visszataszító a kelet-közép-európai nyomorúságban, és ami a nyomorúság okai között is előkelő helyet kap. Pedig elég lenne nem félni, nem félni az ellenség gonosz, ártó szándékától, a más fajúaktól, más nemzetűektől, és így tovább – egyelőre úgy tűnik, nem lehet elégszer mondani.

KÖRTVÉLYESI ZSOLT

Tisztelt Olvasónk!

*2013-ban ismét
személyi jövedelemadójának*

*támogathatja a
Budapesti Könyvszemle
megjelenését.*

*A Budapesti Könyvszemle Alapítvány
adószáma:*

19008044-1-43

7 ■ Bójte Csaba: A Lelkiismeret 88 csoport meghívására. 2005. november 27. http://www.devaigyerekek.hu/news/news_288_bojte-csaba-a-szeretet-bolcs-je-konyv-bemutato-jun-9.html. A levél mottója: „Idegen voltam és befogadtatok.” Jézus Krisztus

8 ■ „A diagnózis nem kétséges: a magyar nemzet szervezetében súlyos autoimmun kórkép tünetei ismerhetők fel.” 212. oldal